

Tuinieren met slakken: malacologie dicht bij huis

Margreet Kouwenhoven

This is a plea to look for snails in your own garden, like the author did in hers in the city of Den Helder (coordinates 111,8-550,3). Leaving sea shells in the garden apparently provides attractive conditions for terrestrial molluscs.

Tuinieren met slakken lijkt een onzinnige combinatie, want de meeste tuinliefhebbers voeren een strijd met deze planteneters. Maar misschien ben ik een afwijkend exemplaar van de soort "Homo hortulanus". In elk geval houd ik van planten maar ook van slakken. En dan bedoel ik niet de slakken van de spijkskaart, maar de slakken als levende rondkruipende wezens.

Die liefde begon al op jonge leeftijd, toen ik als kind de glinsterende sporen zag op de stoep van ons vakantie-huis in de duinen van Callantsoog. Later kwam die liefde van pas toen ik betrokken raakte bij het determineren van de mollusken van Freek Creutzberg, onder leiding van Gerard Roos. Freek had huisjes verzameld in het kader van de Atlas van de natuurgebieden van Den Helder en door zijn ziekte en overlijden was een aantal huisjes niet op naam gebracht, maar wel zorgvuldig in potjes en doosjes opgeborgen, met datum en plaats gedocumenteerd. Omdat er een nieuwe editie van de Atlas op stapel stond, organiseerde Gerard een klein groepje liefhebbers, onder wie ik mij bevond.

Door dat op naam brengen van die Helderse huisjes raakte ik steeds meer geboeid door de land- en waterslakken van mijn eigen woonplaats. Strandschelpen waren een tweede liefde, die zich uitte in het altijd maar weer verzamelen van verschillende soorten schelpen van het Helderse strand, inclusief schilden van *Sepia*. Die verzameling belandde vaak tussen de planten in mijn achtertuin, of in een bloempot op het tuinterras.

Zo bleek ik onbedoeld een kalkleverancier te worden in een kalkarme omgeving, niet alleen voor een hele serie pissebedden, maar ook voor een groot aantal tuinslakken: allereerst de talrijke exemplaren van de soort Segrijnslak, die zich het liefst ophouden tussen de lianen van de Grote maagdenpalm die voortwoekert in voor- en achtertuin. Maar daarnaast voor talloze andere slakken, die ik langzamerhand beter leer kennen en waarvan de Lichte aardslak (*Limax flavus*) misschien de bijzonderste gast is. Ik trof hem op een stuk Sepiaschild, in het jaar dat de KNNV een waarnemingsproject hield over enkele soorten mollusken (het project heette "Ogen op steeltjes", het liep in 2005, in samenwerking met het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM) en Stichting Anemoon). Ik kon de naaktslak snel determineren dankzij het feit dat Herman Roode een eerder door Els Sanderse in haar huis gevonden exemplaar op naam bracht na afloop van zijn lezing (op 26-2-2005) over slakken voor onze KNNV-afdeling.

Dit jaar vond ik al twee jonge exemplaren tussen de kokkels.

Als je in je tuin werkt, kom je van alles tegen, ook lege slakkenhuisjes. In mijn kleine, slechts 3 bij 6 m grote voortuin, trof ik in 2005 de volgende soorten landslakken aan: Segrijnslak (*Helix aspersa*), Grote aardslak (*Limax maximus*), Scheve jachthorenslak (*Vallonia excentrica*), Look-glansslak (*Oxychilus alliarius*), Grote glansslak (*Oxychilus draparnaudi*), Donkere glimslak (*Zonitoides nitidus*), Kleine kristalslak (*Vitrea contracta*), Slanke agaathoren (*Cochlicopa lubricella*), Glanzende agaathoren (*Cochlicopa lubrica*), Ammons-horentje (*Nesovitrea hammonis*), Behaarde slak (*Trochulus hispidus*), en de Doorschijnende glasslak (*Vitri-*na pellucida**). Tevens trof ik Alikruik (*Littorina littorea*) aan. De laatste soort is een zoutwaterslak, ik weet niet hoe die in mijn voortuin terecht is gekomen. Misschien is het een fossiel? Of is hij met bouwzand of strandzand naar de tuin gekomen?

Scheve jachthoren, boven- en onderaangezicht (foto Bert Pijs)

In je eigen tuin rondkijken naar mollusken is bijzonder prettig. Je hoeft er niet voor op stap en je hebt alles bij de hand: opbergmateriaal, determinatiewerken, water, fototoestel, notitieboekje. Ik kan het iedereen aanraden om eens dicht bij huis op zoek te gaan. Met dank aan Bert Pijs voor zijn macrofotografie van het piepkleine huisje van de Scheve jachthorenslak.

Literatuur:

- BRUYNE, R. H. DE (2002): Mollusken zoeken in Nederland. Op zoek naar slakken, tweekleppigen en andere weekdieren. Handleiding voor veldwerkers/waarnemers van het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM). – Heemstede/Leiden (Stichting Anemoon / Stichting European Invertebrate Survey).
- CREUTZBERG, F., J. PUNSELIE, G. A. ROOS & G. J. WELGRAVEN (red.) (1995): Atlas van de natuurgebieden in de gemeente Den Helder. – Den Helder (Uitgeverij "De Hoop"). Derde editie.
- GITTENBERGER, E., W. BACKHUYS & Th.E.J. RIPKEN (1984): De landslakken van Nederland. – Bibliotheek van de

- Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV), uitgave 37: 184 pp.
- KOUWENHOVEN, M. (2005): Scheve en Fraaie jachthorenslak in Den Helder. – Op de Kop, (KNNV-afd. Den Helder e.o.), 10(3): 13-14.
- RUYTER, E. DE & A. SCHOENMAKER (1989): Zeeboek. – Utrecht (Jeugdbondsuitgeverij JBU / Stichting Uitgeverij KNNV).

Adres van de auteur:
Margreet Kouwenhoven
molluskenwerkgroep KNNV
afd. Den Helder e.o.

Quagga-mossels bij Wageningen

D.M. Soes

Quagga-mussels near Wageningen

Quagga-mussels were found in the Neder-Rijn near Wageningen, 20 kilometres west of Arnhem. All specimens were collected in the littoral zone, underneath stones. At all sites they were found together with zebra mussels in a ratio of: 40 % Quagga – 60% zebra.

Inleiding

De Quagga-mossel (*Dreissena rostriformis bugensis*) was tot 1940 alleen bekend van de Bug, een rivier in Oekraïne die uitmondt in de Zwarte Zee. In de periode 1940-1990 heeft ze zich verspreid over het noorden van de Zwarte Zee, de Dnjepr en de Volga. In 1989 werd de soort bovendien in de Great Lakes van Noord-Amerika aangetroffen. In 2004 werd de Quagga-mossel voor het eerst in de Donau gevonden, waarmee de deur naar het Westen leek te zijn geopend. Met de aanwezigheid van het Main-Donaukanaal is er immers geen fysieke barrière meer (Popa & Popa, 2006). Vele andere Ponto-Kaspische soorten zijn de Quagga-mossel al voor gegaan (Bij de Vaate et al., 2002).

Dreissena rostriformis bugensis (Wageningse Haven)

In Nederland

Voor een onderzoek naar de endosymbionten van de driehoeksmossel (*Dreissena polymorpha*) zijn in 2006 een paar duizend Dreissena's verzameld. De mosselen waren afkomstig uit het Hollands Diep en werden verzameld van een diepte van 5 tot 7 meter. Bij het verwerken van de monsters bleek dat circa 1% van de verzamelde Dreissena's tot de soort *D. rostriformis bugensis* behoorde. Dit was de eerste vondst van deze soort in West-Europa (Molloy et al., 2007).

De Neder-Rijn

Geïnspireerd door een presentatie van Daniel Molloy tijdens de 15e International Conference on Aquatic Invasive Species is de auteur de dag volgend op het congres naar de Wageningse Haven getogen. Binnen een paar minuten was de eerste Quagga-mossel al gevonden. Van een totaal van 1019 Dreissena's bleek vervolgens circa 40% Quagga-mossel te zijn. Bovendien bleken ook een tiental onderzochte kribben, zowel stroomop als stroomaf van de haven, gekoloniseerd te zijn door de Quagga-mossel. Alle exemplaren werden van stenen gehaald van een diepte van 10 tot 30 centimeter. Op andere plekken is niet gekeken. De waterstand was op het moment van verzamelen, 27 september 2007, laag ten opzichte van de maanden daarvoor.

De route

Met zoveel Quagga-mossels in de Neder-Rijn lijkt het scenario van een kolonisatie vanuit de Donau via het Main-Donaukanaal steeds waarschijnlijker. Zeker nu recentelijk de soort ook in de Main is gevonden (Van der Velde & Platvoet, 2007). De dieren van de Main zijn ook verzameld in het litoraal, maar waren met een maximum van 29,8 millimeter duidelijk een slag groter